

ชื่อคุณูปนิพนธ์	: การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทำงานของจิตในคัมภีร์ อัฐสาลินี
ผู้วิจัย	: พระมหาดนัย ธมมาราโม (แก้วโต)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา)
คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์	: ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือตอง, พธ.บ.(การบริหารการศึกษา), M.A.(Psychology), Ph.D.(Psychology) : ดร.อดุลย์ คนแรง, ป.ธ.๙, ป.อบ.(อภิธรรม), พธ.บ.(ภาษาอังกฤษ), ศษ.บ.(มัธยมศึกษา), น.บ.(นิติศาสตร์), ศศ.ม.(จารึกภาษาไทย), ประ.ด.(ภาษาไทย)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๖ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทำงานของจิตในคัมภีร์อัฐสาลินี” เป็นการวิจัยเชิงเอกสารเชิงคุณภาพซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาจิต เจตสิก รูป และนิพพาน ในคัมภีร์อัฐสาลินี (๒) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของจิตตามที่ปรากฏในคัมภีร์ อัฐสาลินี (๓) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานของจิตในคัมภีร์อัฐสาลินี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์อัฐสาลินี หนังสือ อรรถกถา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย มีดังนี้

๑. การศึกษาจิต เจตสิก รูป และนิพพาน ในคัมภีร์อัฐสาลินี พบว่า จิต คือธรรมชาติที่รู้ อารมณ์ หรือธรรมชาติที่ทำหน้าที่ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สีกต่อการสัมผัสถูกต้องทางกาย และรู้สึกนึกคิดทางใจ เป็นสิ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างทำให้เกิดขึ้น เจตสิกเป็นธรรมที่ประกอบจิต มีลักษณะเป็นนาม ประสมแต่งจิตทำให้จิตรู้อารมณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับเจตสิกมีลักษณะคือ เจตสิกอาศัยจิต ประกอบกับจิต เกิดร่วมกับจิต เกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิต มีวัตถุเดียวกับจิต และมีอารมณ์เดียวกับจิต จิตทุกดวงต้องมีเจตสิกประกอบด้วยจึงทำให้จิตทำงานได้ รูปคือธรรมชาติที่แตกต่าง คือ มหาภูต ๔ หมายถึง รูปใหญ่ ประกอบด้วย ปฐวี อาโป เตโช และวาโย และอุปาทายรูป ๒๓ หมายถึง รูปที่เป็นไปโดยอาศัยมหาภูต และนิพพาน คือ ธรรมชาติที่สงบจากกิเลสและขันธ ๕

๒. การศึกษากระบวนการทำงานของจิตในคัมภีร์อัฐสาลินีพบว่า จิตเกิดขึ้นเพราะปัจจัยทางปัญญาทวารวิถี กล่าวคือ จักขุทวารวิถี เกิดขึ้นเมื่อมีอารมณ์คือรูปมากระทบจักขุปสาท ภาวะจิต ๓ ดวงสุดท้าย คือ อติตถาวังค์ ภาวะคจลนะ ภาวะคคฺปะนเฑาะ ต้องเกิดขึ้นก่อนจักขุทวารารวชนจิต เมื่อกระแสภาวะจิตสิ้นสุดลง จักขุทวารวิถีจึงเริ่มเกิดขึ้นตามลำดับ และเมื่อจักขุทวารวิถีสิ้นสุดลง ภาวะจิต ๒ ดวง คือภาวะคจลนะ ภาวะคคฺปะนเฑาะ เกิดขึ้นระหว่างปัญญาทวารวิถี และมโนทวารวิถี และกิตฺถบล มโนทวารวิถีจึงเกิดสลับกันไปมากับปัญญาทวารวิถี

๓. การวิเคราะห์กระบวนการทำงานของจิตในคัมภีร์อัฐสาลินี พบว่า กระบวนการของกรรมกับกระบวนการทำงานของจิตเป็นอันเดียวกัน กระแสกรรมและกระแสจิตคือกระแสเดียวกัน

กรรมมีสาระเป็นทั้งเหตุและผล โดยที่ความเป็นเหตุเด่นชัดมากกว่าความเป็นผล ในการทำทางกาย วาจา และใจ แต่ครั้งถือเป็นการก่อเหตุที่จะทำให้ผลตามมา ภาวะจิตของปุถุชนจึงต่างจากภาวะจิตของ พระอรหันต์คือจิตของท่านไม่ได้สะสมกรรม เพราะเหตุแห่งโยนิโสมนสิการ กล่าวคือการใคร่ครวญ โดยถ้วนถี่ ด้วยสัญญา ๗ ซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาจิตให้เกิดสติสัมปชัญญะคอยกั้นกระแส ตัณหา ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยราคะ โทสะ และโมหะ

Dissertation Title : An Analytical Study of The Working Process of the Mind in Atthasālinī
Researcher : Phramaha Danai Dhammārāmo (Kaewtho)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Psychology)
Dissertation Supervisory Committee:
: Asst. Prof. Dr. Siriwat Srikrueadong,
B.A.(Education Administration),
M.A.(Psychology), Ph.D.(Psychology)
: Dr. Adul Khonraeng, Pali IX, Grad.
Dip.(Abhidhamma), B.A.(English),
B.Ed.(Secondary Education), LL.B. (Bachelor of
Laws), M.A.(Thai inscription), Ph.D.(Thai
Language)
Date of Graduation : March 6, 2018

Abstract

The study entitled ‘An Analytical Study of The Working Process of the Mind in Atthasālinī’ was a qualitative research comprising 3 objectives: (1) to study the mind (Citta), mental factors (Cetasika), matter (Rūpa) and the unconditioned state (Nibbāna) in Atthasālinī; (2) to study of the working process of the mind in Atthasālinī; and (3) to analyze the working process of the mind in Atthasālinī. The data were collected from the text of Atthasālinī, books, commentaries and related researches. The content analysis was used to analyze data.

Results of the study were as follows.

1. From a study of the mind (Citta), mental factors (Cetasika), matter (Rūpa) and the unconditioned state (Nibbāna) in Atthasālinī it found that the mind was the nature perceiving emotions or the nature of seeing, hearing, smelling, tasting, feeling upon tangible things through a body and being conscious through a mind which was really apparent because of many factors. The Cetasika was an element of mind and its characteristics was intangible making mind know emotions. The relationship between a mind and Cetasika was characterized that Cetasika depended on, compounded, arose along with, occurred with, ended with, had the same object with and had the same emotion with the mind. Moreover, all a number of minds always worked together with the Cetasika. The matter (Rūpa) was the nature of non-stillness, comprising 4 Mahābhūta-rūpa, a great essential one including Pathavi, Āpo, Tejo and Vāyo and 23 Upādā-rūpa, being dependent upon Mahābhūta-rūpa. Nibbāna was the nature of the extinction of defilements and the Five Aggregates.

2. In respect of the procedure of mind or in Atthasālinī it found that it happened because of the conditions: the eye-door process has arisen when a visible datum as an object coming into the eye’s focus, the last three bhavanga-cittas including Atītabhavanga, bhavanga-calana and bhavangupaccheda

happened before cakkhu-dvārā-avajjana-citta, after the end of un consciousness the eye-door-adverting consciousness began arising respectively, and after the end of the eye-door-adverting consciousness two kinds of consciousness as the bhavanga-calana (vibrating-bhavanga) and the bhavangupaccheda (arrest-bhavanga) happened between the five-door process and the mind-door process, and after their end the mind-door process in turned occurred with the five-door Process.

3. Regarding the analysis of the working process of the mind in Atthasālinī it found that the kamma process and the working process of mind were the same. The current of kamma and the current of mind were also the same. The principle of kamma were essential both in the cause and effect. Its being cause was clearer than its effect. For each bodily action, verbal action and mental action was supposed to be the main cause of following effect. The mind state of a worldly person was different from the mind of a Buddhist saint (Arahanta) whose mind did not cumulate the kamma because of a proper attention (Yonisomanasikāra), a systematic contemplation by 7 saññā as the important strategy in the development process of mind to bring about the mindful-awareness to eradicate desire and not to be compounded by greed, hatred and delusion in a sense-impression.